

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Світлана ВИХОР

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,

svvihar@gmail.com

Інтеграція України в європейський простір, розбудова демократичного суспільства вимагають змін в освітній галузі. Гендерний компонент, як індикатор розвитку демократичних процесів, проникає у різні сфери життєдіяльності суспільства, стає новою філософією осмислення соціальної дійсності.

Організація об'єднаних націй завдяки своїм повноваженням стала рушійною силою для розв'язання глобальних проблем людства у XXI столітті. Цілі Сталого Розвитку Тисячоліття, ухвалені на період до 2030 року є дороговказом для України, зокрема, п'ята ціль стосується досягнення гендерної рівності.

Сутність розвитку суспільства в контексті забезпечення гендерної рівності – це гендерна справедливість, яка передбачає рівноправність і справедливість у розподілі благ та відповідальності між жінками і чоловіками, не вимагає «зрівнялівки», оскільки жінки та чоловіки мають різні потреби і переваги, тому ці відмінності повинні бути виявлені і враховані для усунення міжстатевого дисбалансу. За умови дієвості принципу гендерної справедливості, існуватиме гендерна рівність.

Законодавство України у сфері освіти ґрунтується на Конституції України та Законах України («Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту»), спеціальних законах, інших актах законодавства та міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку. Зокрема, у Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. (Розділ I, ст. 3. «Право на освіту») зафіксовано, що доступ до освіти є рівним, незалежно від національності, віку, соціальної приналежності, статі тощо: «В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак» [1]. Здобуття повної загальної середньої освіти: «... забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності: ... громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» (Розділ II, ст. 12) [1]. Фактично, молодь слід виховувати на ідеалах гендерної рівності. Зазначимо, що в тексті Закону лише один раз зустрічається термін «гендерний баланс» – у статті 19 Розділу X «Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти», де мова йде про склад Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору. Таким

чином, у тексті Закону «Про освіту» лише один раз знаходимо термін з коренем «гендер».

Позитивним кроком на шляху до демократії є внесені до Закону поправки від 18 грудня 2018 р. У статті 1 Розділу I «Основні терміни та їх визначення» йдеться: «булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого...» [1]. Ця поправка означає явище булінгу, визнає його існування в освітньому середовищі, допомагає запобігти та боротися з різними видами насилля та дискримінації.

У Законі чітко виписано, що керівник закладу освіти, в межах наданих йому повноважень, «забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу» (ст. 26, Р. 3). Здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на «захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, у тому числі булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю» (статті 53, 54) [1].

Вища освіта в Україні стала пусковим механізмом, який сформував нове ставлення до наукового осмислення гендерної теорії та практики. У Законі України «Про вищу освіту» немає згадки про гендерні терміни, окрім ст. 19, де мова йде про склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що містить посилання на «дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва» [2].

Гендерна термінологія також відсутня у Концепції Нової української школи: «Усе життя Нової української школи буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей» [3, с. 20]. Соціальна та громадянська компетентності, визначені у Концепції, які є базою для усвідомлення принципів гендерної рівності допоможуть розширити життєвий простір для розвитку індивідуальних здібностей і задатків кожного школяра, а запровадження програми із запобігання дискримінації, насильства та знуцання у школі сприятимуть втіленню на практиці недискримінаційного освітнього середовища.

Незважаючи на потужну законодавчу базу, проблема інтеграції гендерної складової в освітню сферу залишається недостатньо вирішеною.

Базовим документом, який визначає напрямки впровадження гендерної рівності в сферу освіти є Стратегія впровадження гендерної рівності та